

Oni potvrđuju širinu revolucionarnoga omladinskog pokreta o kojoj se govori u prvoj knjizi zbornika. Prilozi su i tu razvrstani na grupe, ali koje nisu odvojene posebnim podnaslovima. Prva grupa priloga sadrži sjećanja na borbu zagrebačke omladine koja su obrađena literarno kako bi se dobila što slojevitije opisana atmosfera u kojoj su živjeli, radili i borili se mnogi zagrebački omladinci, ili oni koji su u Zagreb stigli na studije, ili tražeći posao. Posebnu grupu čine zapisi o žrtvama pojedinih roditelja, posebno o majkama pojedinih boraca. Nisu zaboravljeni ni mnogi profesori srednjih škola koji su podržavali borbu učenika. Jedna grupa tih priloga govori o djelatnosti mladih radnika antifašista u pojedinim rajonima Zagreba, a jedna o aktivnosti zagrebačke omladine u neposrednoj blizini grada.

Drugi dio ove knjige zbornika obuhvaća trideset sjećanja na omladinske prvoborce i ona su u većini biografskog značaja. Kako taj drugi svezak zbornika obuhvaća 117 priloga 104 autora nije ih moguće sve navesti, ali to govori da je uredništvo uspjelo doista okupiti znatan broj preživjelih sudionika događaja koji su vlastitim riječima opisali svoju borbu i borbu svojih poginulih i umrlih drugarica i drugova svjedočeći tako o mnogim danas već pomalo zaboravljenim događajima, ljudima, pojavama.

Iz ovoga opisa zbornika »povijesnih pregleda i sjećanja« može se zaključiti da su uredništvo, izdavači i sami sudionici dali vrijedan doprinos prikupljanju građe o važnom razdoblju u razvoju revolucionarnoga omladinskog pokreta u Zagrebu, vremenu kad se u antifašističkim akcijama na ulicama toga grada radnička, studentska, srednjoškolska omladina, mnogi znani i neznani borci, pod vodstvom Komunističke partije borila za bolji i drugačiji život. Po tome će taj zbornik biti nezaobilazno štivo i za mlade generacije, generacije unuka i praunuka, ali i korisna građa za proučavanje svakom budućem istraživaču povijesti komunističkog pokreta, a osobito revolucionarnoga omladinskog pokreta u Zagrebu u godinama uoči početka socijalističke revolucije i u toku njezina pobjedonosna toka.

Bosiljka Janjatović

KLASNA BORBA 1926—1937, Beograd 1984, knj. I i II, 1578 str.

U seriji Izvori za istoriju SKJ, Reprint-izdanja (serija kao što je poznato do sada ima desetak knjiga dokumenata centralnih organa KPJ/SKJ, SKOJ-a i revolucionarnih sindikata razvrstanih u grupe A, B, te C), objavljeno je 1984. godine u izdanju Izdavačkog centra »Komunist« u Beogradu reprint-izdanje teoretskog časopisa KPJ — *Klasna borba*, marksistički časopis, organ Komunističke partije Jugoslavije (Sekcije Komunističke internacionale), koje su priredili Ubavka Vujošević i Žarko Protić.

Klasna borba počela je izlaziti u prosincu 1926. godine, a u pripremi i organizaciji toga posla glavnu ulogu imao je Filip Filipović, koji je i dugo godina kasnije bio jedan od istaknutih suradnika toga teoretskog časopisa KPJ, i izlazila

je, zbog uvjeta ilegalnosti, boravka CK KPJ u inozemstvu, kao i nekih drugih problema, povremeno — sve do 1937. godine. U toku 1927. godine objavljeno je pet brojeva *Klasne borbe*, u 1928. samo tri, a 1929. godine, u vrijeme najžešće monarhističke diktature, objavljen je jedan trobroj (za prosinac 1928, siječanj 1929), jedan dvobroj (za ožujak—travanj 1929), te jedan nedatirani broj (potkraj godine). Po jedan broj je izašao 1930, 1931. i 1932. godine. Na sredini 1933. godine objavljen je jedan dvobroj (svibanj—lipanj). Zatim, 1934. tri broja, i to za siječanj jedan broj, a na sredini 1934. godine dva dvobroja (ožujak—travanj, te svibanj—lipanj). Konačno, tek nakon tri godine, dolazi do izdanja posljednjeg dvobroja *Klasne borbe* (lipanj 1937). U tom relativno dugom razdoblju izašlo je ukupno dvadeset sveski, odnosno 28 brojeva (13 jednobrojeva, 6 dvobrojeva i 1 trobroj), zamašan broj stranica raznih tekstova iz pera najistaknutijih ljudi KPJ — od Filipa Filipovića, Vladimira Čopića, Stjepana Cvijića, J. Čižinskog (M. Gorkića), Grgura Vujovića do Karla Hudomalja, Sretena Žujovića, Lovre Kuhara (Prežihov Voranc) i mnogih drugih. Naime, više nije moguće dešifrirati sva imena autora koji su pisali na stranicama *Klasne borbe* jer su se tada zbog ilegalnosti pojavljivali pod pseudonimima, a njihova imena-pseudonimi nisu sačuvana u drugim dokumentima KPJ. Isto tako neće se moći utvrditi ni imena svih onih ljudi koji su pomagali i starali se o tehničkim poslovima vezanim uz *Klasnu borbu*, a osobito njezina prebacivanja u zemlju i raspačanja u njoj. Poznati su tek neki od njih — kao Đuro Salaj, Alfred Bergman, Lovro Kuhar. Neće se moći utvrditi ni mjesto izlaženja pojedinog broja jer nije ni u jednom broju naznačeno — također zbog uvjeta ilegalnosti cijeloga komunističkog pokreta (štampani su brojevi u Beču, Moskvi, Bruxellesu). Kao što je poznato, raspačavanje u zemlji bilo kojega komunističkog časopisa, pa tako, dakako, i *Klasne borbe* bilo je zabranjeno i kažnjivo. Zato je i ona, kao i mnoge druge publikacije što su ih izdavali KPJ ili SKOJ, imala na koricama izmišljene, lažne naslove kako bi se zavarao površni čitalac prije svega policajac, žandar ili kakav doušnik policije. Zato se *Klasna borba* pojavljivala u zemlji pod nazivom Narodno zdravlje, Narodno blagostanje, Narodna prosvjeta, O sadenju šećerne repe, Vinarstvo.

Struktura časopisa u toku cijelog izlaženja nije se mnogo mijenjala. U svakom broju bio je štampan uvodnik u kojemu su često bili tiskani razni dokumenti s plenuma ili kongresa Komunističke internacionale ili važniji dokumenti same KPJ. Nakon uvodnika, u svakom broju objavljeni su članci o temama i problemima iz političke prakse međunarodnog radničkog pokreta, o političkim prilikama u zemlji. Na kraju su dolazili obično različiti informativni prilozi o situaciji u zemlji i svijetu, prikazi knjiga i bibliografija. U *Klasnoj borbi*, kao časopisu za teoretska pitanja, prevladavali su prilozi koji su imali značenje za razvoj teorije, strategije i taktike same Komunističke partije Jugoslavije u sklopu međunarodnih političkih zbivanja i u situaciji u zemlji. To istodobno znači da je *Klasna borba* zapravo pratila i danas svjedoči o razvojnom putu Komunističke partije Jugoslavije od vremena političkih sukobljavanja i frakcijskih borbi u njoj, jer se upravo pomoću tog časopisa mogu proučavati unutarnji partijski odnosi i politička orijentacija istaknutih pojedinaca, sve do problema stvaranja Narodne fronte. Na njezinim stranicama mogu se istraživati rasprave o položaju seljaštva i agrarnom pitanju u Jugoslaviji, koje je pitanje, uz nacionalno pitanje i njegovo rješavanje, također dobilo mnogo prostora — kao bitna pitanja vremena i društva. Ima u *Klasnoj borbi* također mnogo priloga o društveno-političkim prilikama u Jugoslaviji uopće i pisani su s namjerom da teoretski uopće političku

praksu KPJ u samoj zemlji. Stranice *Klasne borbe* govore ne samo o visokom teoretskom nivou koji su dosegli mnogi istaknuti pripadnici KPJ, nego i o promašajima u djelovanju Partije — osobito su za to instruktivni članci o procjeni situacije 1928/1929. kao o vremenu moguće revolucije u Jugoslaviji. Uz takve članke ima i prilično onih koji su posvećeni raspravi o političkoj situaciji u svijetu i na Balkanu. Ti članci odražavaju političku klimu u međunarodnom radničkom pokretu, odnosno u Komunističkoj internacionali i u Sovjetskom Savezu zato što prenose razne političke ocjene i stavove koji su tada tamo vladali. Posebnu grupu članaka čine oni koji govore o situaciji u Sovjetskom Savezu — uglavnom se odnose na obilježavanja i proslave različitih godišnjica, na privredne i političke događaje.

U rubrikama *Klasne borbe* posvećenim različitim knjigama i u bibliografiji pojavljuju se kritički osvrti ili informacije o poznatim knjigama iz zemlje ili svijeta i također svjedoče o interesu KPJ za sagledavanje teoretske razine pojedinih izdanja.

To su ukratko navedeni »biografski« podaci o *Klasnoj borbi* s namjerom da se prikaže vrijednost i potreba reprint-izdanja ne samo za svakoga zainteresiranog čitaoca i svakoga istraživača povijesti Komunističke partije Jugoslavije nego i za samu KPJ jer je *Klasna borba* imala važno mjesto i u teoretskom osmišljavanju stavova KPJ i u njihovoj propagandi i tumačenju. Govorila je o svim bitnim pitanjima same Partije i pokreta koji je KPJ predvodila, o svim važnim društveno-političkim temama iz zemlje i svijeta. Zato je potrebno naglasiti ovaj izuzetno vrijedan pristup građi za historiju KPJ/SKJ za koji se opredijelio Odbor Predsedništva CK SKJ za izdavanje istorijske građe SKJ uz suradnju Arhiva CK SKJ (koji uglavnom vodi organizaciju i pripreme za objavljivanje do sada izašlih knjiga) i Redakcije serije Dokumenti centralnih organa KPJ/SKJ (čiji je glavni i odgovorni urednik Ubavka Vujošević).

Ova dva sveska, prilično opsežna, kako se vidi iz naznačenog broja stranica u naslovu, teoretskog časopisa KPJ — *Klasna borba*, tiskana kao reprint-izdanje, dopunjena su Predgovorom, što ga je napisao Slavoljub Cvetković, dugogodišnji istraživač povijesti komunističkog pokreta u nas. On je u tom tekstu dao presjek problema oko izdavanja *Klasne borbe*, naveo je »biografske« podatke o samom časopisu, ukazao na ljude i događaje vezane uz izdavanje časopisa i na ulogu koju je *Klasna borba* imala i ima u povijesti KPJ. Na kraju je tiskan Pogovor u kojem su opisani problemi i teškoće oko prikupljanja svih brojeva časopisa u raznim arhivima u zemlji i svijetu te je dan kratki uvid u izgled, format, tiražu, način štampanja i druge relevantne podatke o časopisu. Na kraju svakog sveska donesen je i Sadržaj u kojem su popisani svi objavljeni članci i naznačene stranice. Izdanje je dopunjeno i registrima: Registar individualnog autora, Registar kolektivnog autora, Predmetni registar, Registar imena, Registar geografskih naziva i Skraćenice — što olakšava korištenje ovim vrijednim izdanjem.

Bosiljka Janjatović